

TRANSILVANIA

FŌIA ASOCIAŢIUNEI TRANSILVANE PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ŞI
CULTURA POPORULUI ROMÂNŪ.

NrulŪ 6.

SIBIIŪ, 15 IUNIŪ 1892.

AnulŪ XXIII.

Nr. 115/1892.

Se aduce la cunoscintă publică, că prin ordinulŪ seu dto 28 Martie a. c. Nr. 47954 ex. 1891, ÎnaltulŪ MinisteriulŪ reg. u. de culte şi instrucŷiune publică a investitŪ *scŃla civilă de fete cu internatŪ*, susŷinută în SibiiŪ de Aociaŷiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporuluiŪ românŪ, cu *dreptulŪ de publicitate*.

Sibiiu, 14 MaiŪ 1892.

ComitetulŪ AociaŷiuneiŪ Transilvane:

Georgiu Bariŷiu m. p.,
preşedinte.

Dr. IoanŪ CrişianŪ m p.,
secretarŪ II.

ANIVERSAREA 80. A DLUIŪ GEORGIU BARIŷIU.

La 12/24 MaiŪ a. c. preastimatulŪ preşedinte alŪ AociaŷiuneiŪ transilvane pentru literatura română şi cultura poporuluiŪ românŪ, dlŪ *G. Bariŷiu*, a plinitŪ 80 aniŪ aiŪ vieŷiiŪ sale; şi este una din cele maiŪ plăcute datorinŷe ale celorŪ-ce conlucră la edarea acesteiŪ foi, organulŪ AociaŷiuneiŪ, ca şi eiŪ se facă parte din hora cea mare frăŷescă, ce o aŪ întinsŪ fiiŪ românimeiiŪ întru serbarea acesteiŪ ŷile.

La puŷiniŪ muritoriiŪ le este datŪ, a poté serba ŷiua aniversară 80, de cândŪ s'aŪ aretatŪ pe scena vieŷiiŪ păméntesci. Dar şi maiŪ rarŪ este, ca cineva, fiă şi după o vieŷă de 80 aniŪ, se potă areta atâte lucrăriŪ binefăcătore, încâtŪ rodurile lorŪ se-lŪ indulcescă pre elŪ şi pre mulŷiŪ alŷiiŪ. În fine e de totŪ rarŪ, ca cineva prin lupteleŪ şi suferinŷeleŪ şi învingerileŪ sale se-şŪ potă caştiga titlulŪ de iubireŪ şi stimă din parteaŪ unuiŪ

poporū întregū, precumū a fostū datū domnului *Georgiu Barițiu* a le potē vedē tōte acestea.

După o scurtă activitate profesorală în Blajū, sōrtea vieții a dusū pre tinerulū literatū la Brașovū, unde încă din seculū trecutū Românii făcuseră progrese multū mai însemnate, decum putuseră face frații lorū din celelalte părți ale Transilvaniei și Ungariei. Curēndū se și veđū resărintū în Brașovū o scōlă elementară mai desvoltată, la carea cetățenii romāni îl chīamaseră și pre dēnsulū a conlucra ; ear la anulū 1837 eată, spre mirarea lumei, o fōiă romānescă: *fōia Duminecei*, mai târđiu numită *fōia pentru minte, inimă și literatură*. În anii următorī se desvoltă din acēstă foiță beletristică și o fōiă politică: „*Gazeta Transilvaniei*“ cea dintāiū fōie politică romānescă dincōce de Carpați, ambe sub redacțiunea dluī *Georgiu Barițiu*. Cu câte greutăți, cu câte neajunsuri, cu câte impedimente a avutū se lupte zelosulū redactorū ; cum a susținutū luptele anilorū celorū furtunoși 1848/9, cari l'aū despoiatū nu numai de agonisita vieții și de libertatea personală, ci de repetite ori aū fostū se-ī ia însași vieța ; cum a perduratū periodulū guvernului numitū absolutistū ; cum a întimpinatū și a lucratū în era cea nouă numită constituțională, — tōte acestea aparținū istoriei patriei nōstre, de carea, încātū pentru poporulū romānū, numele G. Barițiu e legatū în modū indisolubilū. Căci datorī suntemū a constata cu deosebire în aceste momente festive, că la tōte luptele poporului nostru pentru drepturile sale soțiale, economice, culturale, naționale, și cu unū cuvētū pretutindenī, unde avea a se manifesta viețā romānescă, pre Georgiu Barițiu, părintele țiaristicei nōstre de aici, îlū aflāmū totdeauna în primele șiruri ale celorū-ce lucră la desceptarea, luminarea, prosperarea și fericirea poporului nostru.

La întemeierea Asociațiunei transilvane, carea fericitulū marele metropolitū Andreiū, primulū ei președinte, din unū pium desiderium alū poporului nostru o făcū realitate, Georgiū Barițiu a fostū unulū din primii conlucrătorī ai aceluia la rădicarea, arangiarea internă și folosirea acestui edificiu cul-

turală. Dênsulă a fostă primulă ei secretară, și cândă dezvoltarea agendeloră a reclamată ună organă de publicitate, primulă redactoră ală acesteia foii. Cu diligență neobosită, cu erudițiune multiplică, cu tactă neîntrecută, cu rezultate neperitoare a condusă redactarea acesteia foii în cursă de 20 ani, până cândă, după mórtea neuitatului Timoteiă Cipariu, părintelă filologiei române sciințifice, încrederea poporului nostru ilă chiâmă la scaunulă presidială ală Asociațiunei. Ear scrierile distinsului scriitoriu, care din tinerețe pórta condeiulă, după cuvântulă Psalmistului „ca trestia ce scrie degrabă“, întru luminarea poporului nostru, erau deja cunoscute și aprețuite în tóte părțile româniei; și Academia română lucră în deplină acordă cu opiniunea publică, cândă dela începutulă seă ilă alese între primii seă membrii, — chiâmăre onorifică, ce o resplăti din ană în ană prin valorósele sale lucrări pe tóte terețele vieții spirituale, cu deosebire însă ală scințeloră filologice și istorice, cu de care ne-a surprinsă chiară și în anii din urmă.

Dar nu este scopulă acestoră șiruri, a intră în amenunțele acestui bogată materială, carele este și va fi aprețuită de istoria literaturăi române; ci amă făcută o scurtă privire asupra activității venerabilului nestoră ală literașiloră nostri, spre a areta cauzele interne, care aă produsă o însuflețire atât de viuă pentru ziua de 12/24 Maiă a. c. Căci o participare atât de generală a poporului nostru română din tóte părțile la o serbare de caracteră familiară a unui fiu ală seu, la noi cestă de dincóce nu scimă a se fi mai vădută.

Onoratulă Comitetă ală Asociațiunei a voită se serbeze aniversară 80 a preameritatului seu președinte în modă intimă familiară; serbarea însă, din liberulă îndemnă ală poporului nostru, pe lângă tótă modestia în formă, a luată ună avântă, care a făcută din acéstă și o și de serbare națională. Pressa noastră cotidiană din tóte părțile, „până unde mai resună limba dulce și străbună“, a adusă cele mai călduróse descrieri ale serbărei; și stima, ce datorimă on. publică din ce în ce mai

numerosu alu acestei foi, nu ne permite, a repeti cele cunoscute. Dar cu viuă bucurie constatăm, că adresa de felicitare din partea ilustrei nōstre Academii Romāne, care adressă a fostu predatā jubilarulu de patru preestimați membri ai Academiei și a inauguratū serbarea, prezentarea corporativă a membrilor Comitetulu Asociațiunei și salutarea jubilarulu prin rostulū vicepreședintelui, numeroșele deputațiunii din Sibiiu, Blajū, Făgărașū, Brașovū, Orestie, Deva, Oradea-mare s. a., serata cu cāntări din partea tinerimei seminariale din Sibiiu, mulțimea de adrese, gratulări din afară, diplome de membru onorarū, banchetulū, ce a întrunitū vre-o sută oșpeți, căci mai mulți nu încăpea în localulū celū cu multū prea micū pentru o asemenea festivitate; apoi prezentarea jubilarulu, încungiuratū de familiā și de distinși oșpeți din Romānia, dd. Urechia, Ponī, Ștefănescu și Tocilescu, musica cea escelentă a regiment. Strelitz, șirulū celū lungū de toaste însuflețite, inaugurate de însuși jubilarulū pentru M. S. preagrațiosulū nostru Monarch, continuate de veselii meseni din tōte părțile, cu deosebire cele rădicate de delegații Academiei, și terminate abia în faptulū țilei, apoi plōia de vre-o 150 de telegrame, ce intraū neconținutū, din tōte unghiurile romānimei, ba chiarū din îndepărtate alte țeri ale Europei, tōte acestea erau în stare a entusiasma ori-ce inimă romānescă.

Înceiāmū dar șirurile acestea cu unū scurtū reasumatū alū însemnătății țilei. Și anume:

Serbarea acēsta familiară s'a potențatū la o serbare a romānimei:

Serbarea acēsta dovedesce lumei, cum scie prețui poporulū nostru meritele fiilorū sei;

Serbarea acēsta ne înalță inimele la speranța aceea fericitōre, că poporulū, ce iubescē astfelū pre fiii sei, este unū poporū de viētă.

Trăiescā celū sērbătoritū! Trăiescā cei ce l'au sērbătoritū!
Trăiescā literatura și cultura poporulu romānū, care au datū impulsū la acēstā frumōsă serbare!

Z. Boiu.

RHAETO-ROMANII,

originea și elementele limbii lorii.

(Urmare și fine din Nr. 4).

Precum se vede, Raeto-Romanii au păstrat pentru cuvântul daco-rom. *epistola* vechiul cuvânt *charta*, usitată încă până astăzi la poporul nostru în cuvântul *carte* pentru epistolă.

Prin înfinitiv, participiu și gerundiu se pot în limba raeto-română mai multe frase exprima prin una unica; s. e. arriva (à meis arrivo) á Coira, aviand (dopo havair) visita, las remarcabilitads, partit eu culla via, partit eu culla vie d'fier = după-ce am ajunsă la Coira și amă visitată curiositățile, m'am depărtatū (amă plecatū eu) cu calea ferată.

5. Înfinitivul se pôte împreuna cu tôte felurile de prepozițiuni; s. c. cun far del bain as vain suvenz mal recompensa = pentru o facere de bine căpătămă adeseori o mulțumită (resplată) rea.

6. Gerundiul latinū trece în înfinitiv; s. e. studet linguae discodae, el stūbgia per (sau dod), impender la linqua.

7. Cu gerundiul se pot împreuna și verbe auxiliare: el va legiand chantand, = el citește — cântă mergendū.

8. Ablativul absolutū sēu consequent se exprimă prin gerundiu și participiū; prin aceste construcțiuni frumoșe și comode se pot introduce nu numai o mulțime de cugete laterale ca frase intercalare într'o frasă mai lungă, dar se pôte da și unei perioade de mai multe frase o construcțiune mai variabilă și mai plăcută; s. e. Salvada la predgia, chiantet la raspada = după finea predicei au cântatū cumuna; creschū ūna vouta meis figl, vōgl eu prosar = crescend odată fiulū meu, voiū odichni eu.

Câteva proverbe în limbile

*Rhaeto-romană.**Daco-romană.*

1. Dim cun chi tū vast, et eau dschara chi tū est.
2. L'ocasiun fa il lader.
3. L'hom propona, e Dieu dispona.

1. Spune-mi, cu cine umbli, și eu 'ți spună cine estī.
2. Ocașiunea face pe Iotru.
3. Omulū propune, Dumneșeu dispune.

Rhaeto-romană.

4. Cunter il gust non ais dis-pitta.
5. Non ais tuot or, que chi glúscha.
6. Cun ils anns vain il jüdizi.
7. Quel chi tuot vowl, tuot perda.
8. Cun il temp madúran las úas.
9. Chi rumpa paja.
10. Ogn' ún per se, e Dieu per tuots.
11. La necesità rumpa la ledscha.
12. L'esercizi fa il maister.
13. L'abit nun fa il muonch
14. Bler fúm et pac rost.
15. Chi sta bain non s'mora.
16. Per ún plaschair milli dolurs.
17. Havair l'aier da galanthom.
18. Il predicatur as perdet.
19. Viver in bun uniun.
20. Metter in pasch.

Daco-romană.

4. Contra gustulú nu se dis-pută.
5. Nu e totú aurú ce lucesce.
6. Cu aniú vine judecata.
7. Celce totulú voesce, perde totulú.
8. Cu timpulú ne vine maturitatea.
9. Cine rumpe, plătesce.
10. Fie-care pentru sine, și Dieu pentru toú.
11. Necesitatea rumpe legea.
12. Eserciúulú face măestrulú.
13. Reverenda nu face pe monach.
14. Multú fumú, și puținá flacără.
15. Cine stă bine nu se clătíná.
16. Pentru una plăcere o miie de dureri.
17. A avea aerulú de galantom.
18. Predicatorulú s'a perdutú.
19. A trăi in bune înțelegere.
20. A pune in pace.

P. Broștenú.

SÚNTÚ ROMÂNIÍ DIN DACIA TRAIANĂ DESCENDENȚÍ AÍ COLONIELORÚ ROMANE ȘÍ AÍ POPORULÚÍ DACÚ REMASÚ ACÍ ȘÍ DUPĂ CUCERIREA ROMANĂ, ORÍ NU?

(Fine din Nr. 4).

La Cămpeniú din munúil Abrudulú sė află unú dealú de pétră verósă cu numele *Lucia*.

Deasupra Deveí in partea ostică se întinde *dealulú Decabalulú*, íntru o figură ca și cândú unú omú arú fi culcatú pe spate și arú rădica genunchií in susú.

Așí măi putea servi cu sute de alte numirí locale și topice, carí súnú sinonime cu numirile anticilorú Romaní, dar sumú bolnavú și mi-e grea; scrierea rogú însă pre bărbaúil

de știință ai Românilor, se se ocupe de acestu studiu comparativu cu numirile locale din Italia și se dovedescă domnilorū, cari se mândrescu că ei au susținutu acéstă țeră dela descălecarea lorū, ear nu Româniī, cari după ei arū fi venitu pe furișu în secolulū alū 12 și 13-lea din peninsula balcanică, că ei cândū au venitu aici și până în ziua de ađi nu aveau numiri nici pentru ȕilele Marți, Miercuri, Joi, Vineri și Sâmbătă, ci întocmai ca și: mielulū, fēnulū, mătura, pórta, mésa, feréstra, plugulū și carulū le-au numitū și le numescu chiar ca și Slaviī, că dar limba lorū e mai multū ca de jumetate slavo-turcă, apoi câte alte vorbe și numiri n'au luatū din limba noastră, trăgēndu-le pe calapodū maghiarū.

Nu pricepū, cum vine Dlū Gavriilū Téglás se afirme, că Traianū nu arū fi cuprinsū Ȕera Făgărașului, partea Tērnavelorū și nordulū Transilvaniei, ținutulū Someșului-mare, cândū calea lui Traianū se vede și ađi pe la Becleanū, și Rogerin ne dovedesce, că chiarū și pe la Rodna-vechiā au lucratū Romaniī minele de argintū, ear pe la Slatina din Marmatia cele de sare; decī dar și dlū Carolū Torma greșesce și prea restringe Dacia romanā cu Limesulū Dacicus, care vrea s'elū afle numai pe la Maigradū și Sebeșū, Váralja, Tihonū și tare târđiū până la Ilișna.

Ce e dreptū, Romaniī anticī, după cumū ne spune și dovedesce invēțatulū Domnū Gavriilū Téglás, au începutū fórte târđiū a avé noțiunī mai chiare despre modulū și folosulū exploatārilorū minerare, și acésta numai pe timpulū republicei.

Cato a fostū celū dintāiū, care a introdusū sistemulū dārei minelorū în arēndā, dar crescēndū puterea republicei, aceea a datū lucrārilorū minerare unū avēntū mai mare.

Romaniī anticī au începutū a exploata minele de aurū și de argintū din Macedonia, Bosnia, Asia-mică și Egiptū, și ei au continuatū cu lucrārilor lorū de asemenea naturā și în Hispania.

Pe timpulū lui Nero s'au descoperitū de cătrā legionariī imperiulū bogatele câmpuri și straturī de aurū din Dalmația, unde s'a continuatū cu lucrarea minelorū chiarū și pe timpulū marilorū imperați Traianū și Adrianū, ambi fiī ai Hispaniei,

din Boetica, cari cunoscându cumu amă dice de acasă reabilitatea lucrărilor minerare au datu tuturor lucrărilor metalurgice ună avântu mai mare.

Modulă de scrutiniă liberă seă de urburare, a fostu condiționatū dela concesiunea senatului, în capulū căruia sta ca șefū de secțiune unū Censorū, și de aici „Lex Censoria“.

Censorulū, ocupându-și oficiulū, da minele statului în arëndă prin esclamarea cuvintelorū : *praeco locantur, și Vectigal, Vectigalia publica fruenda locare venderene.*

Arendatoriī își făceaū prețulū lorū de imbiere, după numărulū lucrătorilorū, cari puteaū întroduce în mine, fiindū statoritū pentru fiă-care mină maximulū lucrătorilorū, cari se puteaū aplica.

Senatulū romanū a aplicatū încă pe atunci principiulū, care s'a adoptatū mai târziu „*Neque sine publicano exerceri posse, et ubi publicanus esset, ibi aut jus publicum vanum, aut libertatem sociis nullam esse*“.

Întocma după aceste principii și după aceste norme se esercăză până în ziua de ađi, după usulū vechiū eređitū dela moși și strămoși, darea în arëndă a minelorū de aurū din munți apusenī.

Acesta a fostu usulū din vechime și până la constituția Maximiliană, și acesta este și acum, nime nu pōte întroduce în mină mai multū de 2 orī 4 metalurgi pe partea întrégă a unui societarū.

Ōre cine a conservatū acestū usū din vechime, decă nu descendentiī coloniilorū romane și ai poporului dacū, care s'a contopitū în vechiī colonistiī romanī? Și cine sūntū aceia, decă nu Romāniī de astăđi? Căci Huniī, cari au avutū o viețā numai trecătore, și Maghiariī, cari până la Stulū Stefanū au fostū unū poporū aprōpe selbaticū, sciu că nu l'au întrodusū, nici conservatū, deși literațiī lorū mai târziu s'au încercatū după principiile lui Hundsdorfer a plastografa chiar și tablele cerate, ce s'au aflatū, numai ca se pōtă întuneca adevērulū istoricū.

Că Maecenas a dechiaratū tōte minele pentru venitulū fiscului, pe timpulū lui Tiberiu tōte minele de aurū și argintū s'au confiscatū de jure fisci pentru erariu, și că tōte dreptu-

rile particularilor s'aũ nimicitũ ; cã pe timpulũ lui Vespasianũ s'aũ împãrțitũ așa numitulũ ager publicus populi Romani și s'aũ creatũ fundi fiscales, bona fiscalia, patrimonium Caesaris, patrimonium principis și patrimonium privatum ; cã pe timpulũ lui Traianũ și Adrianũ dominiile minerare s'aũ declaratũ de metalla caesariana, s'eũ metalla principis, pre noi numai atãta ne atinge, încãtũ chiarũ și guvernele patriei, cari aũ constatatũ mai târziũ din Maghiari, întocmai astfelũ aũ procedatũ, adecã ier aũ urmatũ dupã usulũ adoptatũ dela noi Romãniũ.

Dar nu ne împõrtã dispozițiunea de pe timpulũ lui Severũ, Antoninũ Pius și Marcu Aureliu, dupã cari chiarũ și straturile de cretã și minele de sare s'aũ consideratũ de „Sed et hi, qui salinas et creti fodinas et metalla habent, publicanorum loco sunt“, pentru cã Valentinianũ a concesũ auri legendi și la privatũ, și la noi s'e ȃice pãnã aȃi „a alege aurũ“, ceea-ce Maghiarii esprimã dupã terminologia germanã *scheiden* prin cuvẽntulũ trasũ pre calapodulũ lorũ „sãdolni“.

Cã Traianũ va fi adusũ lucrãtorĩ în mine din Dalmatia, din tribulũ pirustelorũ, ba va fi adusũ chiarũ din Carara, Athena, Eubea, Lidia, Phyrigia, Numidia, Novae, Elba, Egiptũ, Hispania, de pre lângã riulũ Tajo, din Panonia, Moesia, Dardania, Tracia, Aquilea, de pe la Verona, Mantua, Cremona, din Cypru, din Sycilia și ex toto orbe romano, ne servește numai spre bine ; cãci noi Romãniũ pãnã în ȃiua de astãȃi avemũ familiĩ între metalurgiĩ nostri din Abrudũ, cari ocurũ și în tablele cerate cu numele Pirutiũ, Bradna, Breda, Brãdeanũ, Batonũ, Cariciũ, Verza, pe cãndũ domniĩ, cari ne denegã continuitatea nõstrã, nu se potũ fãli nici cu unũ nume familiarũ din epoca Romanilorũ, și cu atãtũ mai puținũ din timpulũ venirii lorũ în acẽstã patriã.

Pe temeiulũ acestora ne permitemũ a întreba pre disertante, cum se põte, de unele numiri locale și topografice de sate și ținuturi, ba chiarũ și de familiĩ, din cari amũ aretatũ numai vre-o cãteva, s'aũ transmisũ asupra nõstrã și aũ remasũ ca a nõstrã proprietate pãnã în ȃiua de astãȃi, decã nu e

drept, că noi Românii sîntem descendenți coloniilor romane și poporul Dacii remasă aici și după cucerirea Romanilor? și decă nu e drept, că acele popoare eterogene s'au putut contopi în poporul român? apoi decă nu e drept, că limba rustică romană ar fi mama cea adevărată a limbii române, din care ier' mai avem vre-o câteva cuvinte din tablele cerate: „segnai = semnai, remasisse = remasese, rededisse = rededuse, eredes = erede, și decă vomă cerceta în C. I. L. 45 an : 218 a. Chr., vomă afla cuvintele : viro, optumo, dono, Antioco, collegiu; longu, advortu, signu, muru, monumentu, annoru, ear pre la 154 după Christos, epoca aparițiunii tablelor cerate, vomă afla : sapienta, Roma, via, omne, parte, porticu ad stațiune și sorte, și Orelli 4632 habitu, 4955 theatru, 7338 monumentu, 7415 vinu, 7407 sacru, initiu, haru, tertiu, fatu, lenioru, elefantu, meu și câte altele; în urmă decă limba română își are légănulă seu prin Albania și peninsula balcanică, după-cum afirma destul de hebeucă dd. Hundsdorfer, Lad. Réthi et tutti quanti savanți istorici și limbistici de edițiune mai nouă, tăcëndu de diletanții György și Láky, ș. a., cari s'au demascat de ipocriți.

Dlă Gavriilă Téglás, omă cu înaltă erudițiune, ară face mai bine remăndu pe lângă sciința sa reală, decătă să se dejosescă a fi chambelanulă aceloră lingușitori pentru o idee seă ună caprițiu falsă; pentru că pre lângă tóte sforțările loră noi Românii amă peștrată datinele și îmbrăcămëntulă poporului romană și amă formată aci o limbă, care este mai bogată în expresiuni decătă chiară și limba, care ne-a dominată sute de ani, și pentru că noi și astăđi ne numimă cu mândrie Români, ear' nu Rumuni, cum vrea să ne boteze domnulă Hundsdorfer.

În Nr. 1 și 2 ală fôei Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului română din anulă 1878 eă amă tractată modulă desvoltărei dreptului montană, și după ce dlă G. Téglás imă vine acum întru ajutoră, aretându-ne cum împăratulă Traiană a luată administrațiã mineloră de

aurū din Dacia în regiulū propriū, aducēndū aci pirustī des-
teptī în lucrările minerare, ba ne adevăresce, că în Ampellum
= Zlagna a esistatū colegiulū aurariarum, făcēndu-ne chiarū
cunoscuți și cu numele procuratorilorū minerării din Dacia,
pre carī 'i numesce pre rēndū :

1. C. Aurelius Salvianus procurator augusti.
2. C. Sempronius Urbanus procurator augusti.
3. P. Marcinius Marci procurator augostorum.
4. Papirius Rufus procurator aurariarum.
5. M Ulpus Augusti libertus Hermias, procurator
aurariarum.

6. Neptunalis procurator aurariarum.

7. Aclius Sestoris sēū Sostinus proc. aur., apoi cu alți
doi beneficiari de prin anulū 161 cu numele

8. T. Aurelius Diocles beneficiarius procuratoris, și

9. Satrius Felix beneficiarius Domni et Domnae, și ne
spune, că aceia aū fostū retribuiți cu câte 100.000 sesterți, carī
corespundū la suma de 10,000 fl., ba că aceia aveau subpro-
curatori, mai mulți tabulari, adjutori tabulari, dispensatori
sēū arcarī, subsequens librariorum, registratorū și expeditorū și
așa numiți beneficiari, carī totdeauna se recrutaū dintre sub-
oficerii legionari, apoi că mai erau aurarii, argentarii, ferarii,
aerarii, plumbarii și legulii aurariarum, sē binevoescă a sē
esplica, cum acēstă ierarhie oficială s'a susținutū cu forțe
puține modificări până după anulū 1848. Cine le-a trans-
misū, decă nu descendenții colonielorū romane, carī sūntemū
noi, pentru-că domni, carī ne dispută trecutulū, de sigurū
nu o aū adusū cu sine din Asia dela Sir-Dara.

Spre încheiere mai amintescū, că dlū G. Téglaș are dreptū,
cumcă din secolulū alū III-lea încóce lucrările minerare ale
Romanilorū s'aū efeptuitū în cea mai mare parte prin așa
numiți damnationes ad metalla sēū ministerium metallicum
orī cei judecați la opus metalii întocmai după cum sē prac-
tisēză până în ziua de astăzi în regatulū României; dar sē
nu credă, că aceia vorū fi fostū nisce criminali comuni, ci

în cea mai mare parte creștinii și judei judecați politici, deși după Codex r. C. IV. 47, 9 Digesta XLVIII C 19, 8 ad metallum erau cei greu judecați, ear ad opus metalli aveau niscalanțuri ușore, pentru-că revoluțiunea celor de asemenea condițiune din Macedonia, și frica ca nu cumva se înstrăineze din aurul aflatu, a silitu pre guvernulu romanu a nu prescrie pre făcătorii de rele la asemenea opere grele, apoi pentru-că ori și cum, pentru operele minerare se recere ore-care destoinicie, pricepere și îndemănare la lucru.

Creștinii distingându-se de alți muritori cu ore-care inteligență mai mare, au facilitat romanisarea ținuturilor montane, și eată pentru-ce poporul din munții apuseni ai Transilvaniei vorbesce până în ziua de astăzi o limbă cu multă mai frumoasă și fără alte amestecături maghiare, ca cei din șesurile țerei. Ba fiindu după lege oprită emigrarea celor glebae et metallis adscripti și formându aci o familie, eată pentru-ce a crescutu poporul român din munții metalici ai Transilvaniei așa spornicu, avându chiaru și în Abrudu Collegium aurariarum, câtu după trecerea furtunelor din șesurile și văile Daciei se potă repopula totă intinderea Daciei cu poporu român, care după poporul și țera de unde au fostu aduși și după genetica lor originală celto-gallică au datu numele la osebitele triburi, ce le aflăm mai târziu perondându-se prin istoria patriei noastre, de Pacinați, Pacinacite, Cumanii, Bisenii, Bartarii, Cotinarii, Ombriorii, Ombronii, Ansanii, Cazacii, Utiții, Celto, Scytha și mai în urmă după idiomulu germanu Walch, Valach, Vaehes, Vlach, toate popore române, respective poporul român. Veși Slav. Alterthümer partea primă față 244, 236, 237, 240—242, și Analele byzantine, slave și maghiare din secolulu alu X—XIII, și Chroniclele din secolulu IV—VII—IX, cari ne întărescu, că acele triburi au fostu Români nostri. Au dora Anna Comnena nu a spusu adeverulu, cându ne spune, că limba Cumanilor și a Blassiloru este comună „Sumtisque secum paucis Cumanis accessit communis linguae fiducia — Caeterum Cumanis ducibus usi Blaccis

ad Augustiorum etc. Decî dară Csatóry, Bonfinius și Thurocz au avut dreptă, cându au scrisu, că Cumanii lui Osu și Cutenă = Cuteană au fostu Românii, ear' Bonfinius merge și mai departe, cându recunoște în Historia Pannonică pag. 16, că A. Septemtrione Sarmates quos Polonos, et Geti quos Valohos dicimus, tempestate nostra terminatur.

Pe cându era să încheiă, eată imi mai vine o idee. Dlă profesoră Pici în lucrarea sa „Die Abstammung der Rumänen“ 1880, vrea să dovedescă cu totă puterea, că Românii din Dacia traiană nu s'au desvoltatū nicī odată în peninsula balcanică, nu au emigratū prin suta XI—XIII de acolo încōce, precum este și dreptū, ear' dlă Rössler, Schultzer și Hunfalvi vreaū cu totă puterea să ne aducă din Pindū și mai scie Ddeū de unde, după cumū diceau odiniōră Britanii cându au cerutū ajutorulū Romei: „Repellunt nos barbaros ad mare et mare ad barbaros“.

Slavisti și Maghiari, avēndū fiesce-carele scopurile și interesele lorū specifice politice, ne arū trānti cândū într'o parte cândū într'alta, și prin acēsta întocmai după cum s'a făcutū Hundsorfer de risū înaintea congresulū etnograficū din Viena față cu învētatulū nostru istoricū și filologicū Bogdanū P. Hașdeū, se facū și ei de risū înaintea Europei, câstigāndū-și numele de mincinoși și ipocriți. Orī dōră dlă G. Téglás āmlă pe alte cārări, cândū vrea se mărturisescă pe temeiulū unor inscripțiuni aflate, că în Dacia lui Traianū nu arū fi pututū să se producă altū poporū decâtū Iudei de cei cu 50 cr., Grei și Egipteni, dar nu Romāni?

Veți vedē D.-vōstră domnilorū, cărorū vē place a falsifica adevērulū, că preste 50 ani nația vōstră va fi totă tăiată împregiurū, și că veți forma unū poporū de sperjuri destrăbălați, înșelători, temerari, și că trecutulū vostru de pretinsă nația cavalerescă se va confunda și ingloda în caracterulū jidovescū, care-lū îmbrăcați acumū cu atāta frivolitate.

Cibleșanulū.

INSTRUCȚIUNEA ISTORICĂ ÎN ȘCOLELE MEDII, ȘI CARTEA D-LUI PROF. VASILE GOLDIȘIU: „ISTORIA UNIVERSALĂ PENTRU CLASELE SECUNDARE, VOL. I. EVULŢ VECHIU“

Între obiectele de învățământ din cursul nostru scolar de astăzi, unicul — putem să spunem de competență, ce e merit să se exercite specială putere întru a ne califica de oameni în societate, în stat de cetățeni, este: istoria.

Instrucțiunea istorică ocupă o parte de frunte în școlile medii. Și cu totu dreptul. Ea, efectuată după adevăratele principii pedagogice, are puterea de a influența în mod însemnat asupra intelectului nostru, dezvoltându-l și îmbogățindu-l cu cunoștințe, cum și asupra inimii noastre. Efectul pedagogic al lucrării instrucțiunii istorice este deci: instructiv și etic.

Și acesta îi e și scopul. În respectul părții prime a scopului și lucrării instrucțiunii istorice, istoria e chemată să ne dea o cunoștință sistematică a mersului dezvoltării gradate în timp și spațiu a vieții celor mai însemnate popoare, din timpurile vechi până acum, și în deosebi a acelor popoare, cari și-au câștigat o deosebită însemnătate pentru dezvoltarea progresivă a omenirii, introducându-ne în viața culturală și politică a acelor. Istoria are mai departe să ne lumineze în acel mod, ca noi să înțelegem și să judecăm orice întâmplare a timpului nostru după cauza sa adevărată, ca să ne putem orienta și să înțelegem, că între anumite împrejurări date ce idei trebuie și pot să ajungă la dominație. În vederea părții a doua din scopul și lucrarea instrucțiunii istorice, istoria are să se desvolte pe baza avutului intelectual câștigat ideile și sentimentele morale și estetice, și să ne întărească în ele pentru formarea unui caracter nobil.

Accentuând astfel scopul și problema instrucțiunii istorice, dela sine e înțeles, că trebuie să accentuăm tare și însemnătatea și importanța manualelor bune de istorie, manuale, cari astfel să fie întocmite, încât să se ajungă scopul.

Ce e dreptă, propunerea istoriei și rezultatele instrucțiunii de pe acestu teren sîntu multu pendent de individualitatea profesorului. La nici unu studiu nu se valoréază în instrucțiune individualitatea profesorului atăt de multu, ca la istoriă. Pe lângă acésta însé multu contribue la realizarea scopului instrucțiunii istorice și manualul. Dăm decî convenita importanță manualului de pe terenul acesta „Istoria universală pentru clasele secundare“ de Vasile Goldișiu, prof., din care a apărut pînă acum evul vechiu. Nu putem decăt sē ne bucurăm de apariția lui.

Am și simțit lipsa unui bun manual. Ne vom ocupa în cele următoare cu principiile pedagogice ale adevăratei instrucțiuni istorice și ne vom da séma și asupra cărții dlui Goldișiu. Înainte de tôte trebuie sē constatăm, că cartea acésta nu este originală. Este o traducere a cărții „Világtörténelem a közéletnek használatára“, irta Dr. Mangold Lajos. (Cartea lui Mangold este apoi și ea deasemenea o prelucrare după istoria lui Dav. Müller). Autorul cărții noastre dice în prefață: „Cartea nu este cu totul originală. Împărțirea și adaptarea ei pentru usul scólelor secundare am luat-o din manualul dlui Mangold“. Noi trebuie sē dicem, că nu e de loc originală. Nu numai împărțirea e luata din cartea lui Mangold, ci tótă tractarea. Puțină schimbare s'ar putea observa lá începutu pe vre o câteva pagine. Încolo e apoi tocmai ca la Mangold, afară de §. 5 din istoria romană, care nu este la Mangold, și apoi ilustrațiunile. Era bine, decă autorul ar fi arētat pe prima pagină a cărții, că este tradusă orî prelucrată după Mangold.

În partea, ce a apărut pînă acum, ni se dă istoria evului vechiu. Sē tractéază în ea: istoria popórelor orientale, a grecilor și a romanilor pînă la epoca împărăției romane. (Atăt cere planul de învățămēt pentru classa IV gimn.). Înainte de tractarea istoriei acelor popóre ni se da pe pagina 1—7 în scurtu noțiuni generale despre istoriă și istoriografiă, ear dela pag. 7—25 se espune pe scurtu istoria

popórelorú vechi orientale, pag. 25—78 mai pe largú a grecilorú și pag. 79—134 a romanilorú, sfêrșindu-o cu lupta dela Actium (anul 31 dupá Christosú). Sântemú pe deplinú mulțemiți cu principiulú observatú în tractarea materialulú istoricú, de a se lua adecá fórte pe scurtú istoria popórelorú vechi orientale și de a se pune pondulú principalú în evulú vechiú pe istoria Grecilorú și a Romanilorú.

Alegerea materialulú istoricú și modulú de prelucrare a lui este, în generalú luatú, conformú postulatelorú pedagogice. Și aci trebuie se recunóscemú deosebita valóre pedagogică a cărții pe față. Prin istorie dorimú sê cunóscemú mersulú dezvoltárei gradate a vieții popórelorú, adecá istoria popórelorú, pentru ca din studiulú acesta se ne putemú câștiga pentru viețá unú punctú clarú de privire, dela care se vedemú totulú, întrégá realitatea, ce sê desfășurá înaintea nóstrá, în lumina sa adeveratá, ear pentru inima nóstrá sê ne asigurámú acea căldurá, care sê ne încăldéscá spre fapte bune și frumoșe. Istoria în sensú largú este suma întâmplárilorú întregéi vieți a tuturorú popórelorú de pe páméntulú cunoscutú. Istoria în sensulú acesta e însă imposibilú sê se facá în cursulú scolarú. Materialulú istoriei este de o parte cu multú prea vast, eará de altá parte nici nu e trebuințá de atâtú. E destulú decá tractámú istoria popórelorú mai însemnate. Și din istoria acestorú popóre éráși relevámú mai pe largú numai acele părți, cari mai multú cuprindú astfel de idei și fapte, ce și-au avutú desfășurarea cu o influințá organizátore asupra aceluiași poporú, cum și asupra altorú popóre, și cari părți îndeosebí sântú cualificate, se caracterizeze viețá poporului din unú anumitú timpú. La instruciúnea istorică, ee avemú sê o facemú în învățáméntulú gimnasialú, trebuie sê ținemú contú, că avemú de lucru cu școlari, cari au sêși câștigel o culturá generalá multilateralá, și sêși formeze caracterú moralú, și nu sê se facá specialisti în istoriá. Trebuie să alegemú deci anumitú materialulú de istoriá, care sê coréspundá cu gradulú de culturá alú elevilorú, cu scopulú instruciúnei gimnasiale

și cu scopul special al instrucțiunii istorice. Să dăm atâtu câtu e destul, ca scolarii să-și reconstrueze o iconă completă a vieții diferitelor popore. Greutatea cea mare a intocmirii manualelor de istorie zace tocmai aici. Arta de a scrie manualu bunu de istorie constă tocmai în a scii ce anumitu să fiă alesu din vastul câmpu al istoriei, pentru ca instrucțiunea istoriei să fiă împreunată cu unu folosu adevăratu pedagogicu și să nu aibă de scopu și de urmare o învățare de modă, prin care să se ofere scolariulu cunoscințe, cu cari la anumite privilegii să se pótă mândri, și să pótă culege admirațiune recitând la date istorice. Biografiile și descrierile vieții monarchilor, schimbările de tron, întrigile de curte, conjurațiile, cu toate numele persónelor, ce au fostu părtașe, resbelele și păcile cu numirea sutelor de generali, cu numărul trupelor, al tunurilor seú al efanților și alte amenunte, descrierea atacurilor, ce au fostu întreprinse, cu numărul morților, răniților și prizonierilor și câte alte multe istorisiri de felul acesta, ce privescú mai numai partea esternă a vieții unui popor, ce e dreptu și interesante pentru unulu seú altul, cu de cari mai alesu se ocupă instrucția istorică în școle, nu au nici o putere adevărată cultivătoare. Astfelu de lucruri potú fi cetite de unulu seú de altul, pentru ca să se amuzeze cu cetirea lor. Din ele de locú însă nu vomú puté vedé viața popórelor, nici cauzele ce au produsu progresul popórelor și progresul social. Nici nu ne vomú putea stabili din astfelu de materialu istoricu principii pentru conduita noastră. Astfelu de fapte și date nici nu se potú organiza și pune în sistem. Și tocmai în acele date istorice, cari au aptitudinea de organizațiune, zace puterea adevărată instructivă și educativă. Tocmai în privința asta suferú atâtu manualele de istorie, câtú și instrucțiunea istorică de astăzi preste totu. Aici e defectul cel mai mare, prea se restringú, adecă numai la date seci din istoria vieții esterne a popórelor.

Vrându a face însă adevărată istoria, nu ne putemú mulțemi numai cu partea esternă a vieții popórelor, ci trebuie

să ni se dea mai multă istoria vieții lor interne, istoria lor culturală, a vieții lor naționale. — Spre acest scop în istoria vom avea să espunem pe larg: forma și modul de guvernare a popórelor, fără de a ne estinde însă prea pe larg asupra persónelor, în ale căroră mâni a fost guvernarea concređută; forma și modul de organizare a bisericeii, arătând și ce putere a esercitată biserica asupra poporului, și descriindă ceremonialulă culturii, credințele și ideile religioase; ca pe totu atâți factori, cari au determinat acțiunile popórelor; apoi raporturile sociale dintre diferitele clase, ce alcătuiesc un popor; datinele și obiceiurile, cari determină viața popórelor în și afară de casă; miturile și superstițiunile; morala teoretică și practică; sistemele comerciale; artele industriale; starea culturală intelectuală la toate treptele poporului; sistemele de educațiune; gradulă culturii estetice în toate ramurile, în arhitectură, pictură, sculptură, musică, poezie și alte produse ale fantasiei poporului; și în fine și viața de toate ăilele a poporului. Toate aceste momente să fie espuse în măsura, care se cere, pentru a fi reprezentat tabloul în receruta claritate. Și să fiă astfel înșirate și tractate, ca pe toți acești factori să-i vedem ca părți corelative ale unui întregu complet. Eară în acestu completu întregu să ni se înfățișeze în modu claru armonia și necsulă causalu dintre toți acești factori, încâtu să ne facă să înțelegem, că diferitele întemplări și fapte staă în strinsu raportu unele cu altele, și că o stare de lucruri a fostu totdeauna produsulă unei alteia. Acestu felu de istoria o amă puté numi „sociologiă descriptivă“, carea singură ne pôte da adevărate învățături pentru viața, ni ară fi magister vitae. Numai cu ajutorulă unei astfelu de instrucțiuni istorice putemă înțelegé timpulă trecutū cu faptele și întemplările desfășurate în elu, și putemă să ne dămū sēma asupra celui de acumū. Putemū să totu povestimū de Alcibiades și Pericles, de Caesar și Pompeius, și scolarii nu vorū puté înțelegé insemnătatea acestorū bărbați, activitatea și influința lor în istoria Grecilor, respective a Romani-

loră, decât nu cunoscă împregiurările timpurilor, în cari aceia au trăit.

Amă disu, că între diferiții factori, cari alcătuiesc viața poporului, precum și între diferitele fapte, în cari se desfășură viața lui, există ună necă causală. Și pre acesta istoricul trebuie să ni-lă descopere astfelu, ca noi să-lă simțimă, să-lă vedemă. Nu mai puțină necă causală există și între epoce seă perioade ale istoriei popóreloră, ce urmăză unele după altele. Între diferitele epoce nu este numai ună raportă de succesiune în timpă, ci raportă de causă și efectă. Fia-care epocă a servită celei următore cu motive de desvoltare. Fia-care epocă a fostă totodată și epocă de tranziție pentru alta următore. Progresele ajunse de o epocă, sântă rezultatulă altora și causa ieră a altora. Și aici istoriografală trebuie să fiă cu grije, ca să urmărască firulă conducătoriu, pentru ca noi să putemă vedé, cum în adevără o epocă din istoria neamuriloră este produsulă unei alteia premergătore, și acésta ieră producătore unei alteia viitore. Desvoltarea succesivă a genulă omenescă în decursulă istoriei sale se póte asemena în privința acésta cu devoltarea vieții organice peste totă, și specială cu viața individulă, în care apoi să și póte privi în forma acésteia. După cum individulă ca microcosmos și urmăză procesulă seă de desvoltare după anumite legi fiziologice și istorice, totă astfelu și genulă omenescă ca macrocosmos. Astfelu apoi istoria desvoltărei individulă este numai o copilă a istoriei omenimei. În desvoltarea progresivă a individulă se observă anumite stadii (copilăria, junia și bărbăția). Aceleși stadii, cu aceleși note caracteristice de vieță, se potă distinge și în istoria desvoltării omenimei. Popórele orientale, la cari avemă se căntămă légănulă omenimei, representă d. e. copilăria, adecă acelă stadiu de vieță, în care omulă este stăpănită în modă inconsciu mai numai de natura esternă, și mai exclusivă numai împresiunile aceleia 'lă conducă și'lă determină în săvêrșirea fapteloră, și în care stadiu mai departe omulă se caracteriséză prin supunerea sa autori-

tății celui mai tare. Popóarele clasice represintă junia, adecă acea stare, cândú fantasia la omú ia avéntú, cércă se câstige lumea esternă în stăpánirea sa, și se crede că o poșede, și condusú de acésta conștiință, cércă se se valoreze câtú mai tare în lume, respingéndú totú ce este afară de sine ca pe ceva străinú. Lumea crestină în sfêrșitú representă stadiulú bărbăției mature, adecă starea, în care omulú lasă multú din subiectivitatea sa egoistică și se încercă a se pune în armoniă cu lumea, care'lú încungiură.

Și după cumú în vieța individului unú stadiu este determinatú de celú premergătoriú, totú astfelú și epocele din vieța popórelorú, a omenimei.

Datorința istoriografului este acum, ca elú să îngrijescă a tracta astfelú materialulú istoricú, încátú cu înlesnire se reiesă la ivélă acéstú necsú causalú dintre diferitele epoce istorice. Numai din o astfelú de istoriă vomú înțelege mersulú și desvoltarea naturală, progresivă a vieții popórelorú. Și în chipulú acesta numai vomú ajunge se înțelegemú progresulú socialú de astăzi alú omenimei.

Asemenândú acum aceste principii generale de istoriografie pentru usulú șcólelorú medií și de adevêrata instrucțiune istorică cu cele aplicate în cartea domnului Goldișú, avemú se constatămú cu plăcere o apropiere bună a principiilorú pedagogice cu feliulú alegerei și espunerii materialuluiú istoricú din cartea din cestiuine. Este bine alesú și grupatú în acéstă carte atátú materialulú istoricú, luatú din vieța esternă, câtú și celú luatú din istoria vieței interne a popórelorú istorice. De asemenea și firulú necsulú causalú este bine și cu îngrijire condusú. În privința asta în puține locuri se află scăderi. Manualulú acesta va avé deci hotăritú — la olaltă cu înțelepciunea profesorului — se favorisêze instrucțiunea istorică a evuluiú vechiú. Și prin acésta amú dobânditú unú mare câștigú în instrucțiunea istorică la șcólele nóstre, mai alesú că evulú vechiu are din întrégă istoria cea mai mare valóre pedagogică pentru școlă. În evulú vechiu aú trăitú

acele popóre, din ale cărorú instituțiunii și cultură s'au alesú fructele ca elemente pentru o nouă vieță a omenimei, începută cu închegarea popórelorú istorice de astăđi în state. Teocrația hebraică, șcóla ellenică și statulú romanú au datú basă și formulele pentru o nouă eră, eră începută cu întrodúcerea creștinismulú.

Împărțirea materialulú în perioade, acestea în paragrafi, cari apoi ieră suntu subîmpărțiti în părți mai mici, în modulú cum ni o presintă cartea, contribue la învățarea ușoră și clară și favoriséză chipulú de orientare în materialulú istoricú învățatú. În privința acésta amú avé de observatú la felulú periodisărei istoriei Romanilorú. Anume, erá de doritú, se se fi întrodusú în loculú împărțirei vechi a periodulú alú II din istoria Romanilorú, după care aceea se începe cu restabilirea unității interne și cucerirea Italiei (509—270 înainte de Christosú) împărțirea nouă, după care periodulú alú II-lea ține dela anulú 509 numai până la anulú 366, adecă, se începe cu lupta pentru restabilirea unității, și se încheiă cu realizarea și stabilirea unității și a constituției statulú romanú. Rațiunea acestei împărțiri e mai plausibilă. Cu anulú 336 înainte de Christosú se încheiă lupta pentru nișce idei. După aceea se desfășură alte tendințe în lupta poporului romanú. Astfelú apoi marcarea epocei la acélú anú devine fórte naturală. Periodulú alú III-lea s'arú începe cu anulú 336 și ține până la anulú 133 înainte de Christosú.

La sfârșitulú fiă-cărui periodú, cartea ne dá câte unú tractatú din istoria culturală și a civilizațiunei. Procedura acésta la manualele de școlă e o chestia, despre care se discută încă multú. Suntu mulți, cari o sprijinescú; suntu însă și de aceia, cari o combatú. În privința acésta sumentú de părerea autorului. Arú fi fostú de doritú, ca autorulú se fiă scrisú la finea fiă-cărui periodú și câte unú scurtú resumatú, în care se fiă accentuatú ideile conducătóre ale acélui periodú și se fiă caracterisatú în scurtú, lupta purtată pentru acele idei.

Dlă Goldiș a lucrată, după cumă amă mai amintită, cartea sa după istoria lui Mangold. Cartea lui Mangold este astfel întocmită, că stă în legătură cu cărțile de lectură din clasele inferioare ale gimnasiilor maghiare. Care va să șică, Mangold scrie pentru școlarii din clasa a IV. gimn., despre cari însă șcie, că înainte de a începe istoria evului vechiă au avută privilegiul să învețe anumite părți din istorie din cărțile de cetire întroduse. Mangold d. e. amintese în cartea s'a numai după numire părțile mitologice din istoria Grecilor și a Romanilor, tradițiunile și fabulele istorice (Sagen), fără cari nu putemă trece peste istoria originei nici unui popor, fără a le mai spune și cuprinsul. Elă are motivă pentru acăsta. Le presupune șciute lucrurile acelea. Maghiarii și-aă întocmită pentru școlele lor și cărțile de lectură după cerințele planului de învățământ. În acelea obvină tôte acele părți din istoriă, pe care Mangold numai le amintese, frumosă tractate. Ilă înțelegemă deci bine pe Mangold. Pentru împregiurările școlei năstre însă, cartea cumă a întocmit'ă Mangold pe a sa, nu se potrivește. Noi nu avemă încă cărțile acelea de lectură, cari prin cuprinsul loră se întregescă înștră în tôte aceste părți. Nici nu putemă deci școte părțile acelea din istoriă, cari aă o mare însemnătate în istoria poporului grecă și romană.

Noi trebuie să-le spunemă și înțelesul. Dlă Goldiș însă și dănsulă le amintese numai, ca și la Mangold.

Geografia Greciei și a Italiei e prea defectuosă tractată.

Ară fi să mai amintimă și unele scăderi ale cărții în ce privește partea mai șpecială. La pagina 4 se înșiră sub numirea: „Soiurile de omeni“ diferitele rase. Nu e bună numirea „soiă“, ci *rasă*. La numirea rasei: „de prin pregiurulă mării medit.“ să se fi pusă și numirea lui Blumenbach, „Caucasică“, ca mai obicinuită. Decă s'a înșirată la grupa „Semiți“ — tôte poporele, cari aparțină acelei grupe, atunci să se fi numită și „Arameii“.

La pagina 8: Nu e de însemnătate, că unii dintre acești regi (regii egipteniloră din sem. XII) însemnă hotarele cu-

ceririloră dinspre sud prin nesce stîlpi tăiați... *obelisce*, că sub acești regi hotarele cucerirei loră s'au întinsă spre sud până la cetățile: Semne și Kumme și până la obeliscele situate în văile Vadi Halfar și Quosseir. La pagina 48 se ȃice: „Darius trecînd Bosforulă și poruncindă usurpătoriloră grecesci, ca 2 luni de ȃile se păzescă podulă, plecă spre Dunăre și trecîndu-o și pe acêsta, înaintă în ținuturile Schițiloră“. Se ȃice aici, că Grecii au avută să păzescă podulă de pe Bosfor. Nu podul dela Bosfor, ci pe celă de pe Istru aveau Grecii s'ă păzescă ! În unele locuri vrîndă autorulă să fie cruțatoriă în descrieri, îngreuněză înțelesulă tractărei și o lipsesce de legătură logică ; d. e. la pag. 11. și la pag. 12. La pag. 28 sub numirea unui paragrafă : „Factorii consciinței unității naționale“ se descriu ideile și credințele religioase, credința despre facerea lumei, ȃeitățile, jocurile, amphiktyoniele și oraculele Greciloră. Nu e corectă, că acești factori din vieța Greciloră se pună sub numirea amintită. Trebuia să se fi arătată tôte acelea mai întăiu ca lucruri istorice, și numai la urmă putea veni autorulă și să facă conclusiunea, că tôte acele momente din vieța poporului grecescă sîntă de a se considera de factori ai consciinței unității naționale a greciloră. Caracterisarea bărbațiloră Themistocles și Aristides nu e destulă de bună. Nu-ă vedemă de ce ară trebui se-ă vedemă, și adecă pe Themistocles de inițiatorulă și luptătorulă adevăratei democrații la Greci, eară pe Aristides, contrară acestuia în principii, de susținătorulă principiiloră conservătoare. Din o astfelă de cuprindere a acestoră doi bărbați înțelegemă ușoră și esilarea lui Aristides, ceea-ce însă din carte nu-o prea vedemă.

Între reformele lui Servius Tullius nu se amintesce împărtșirea nouă a orașului Roma în 4 triburi, făcută în loculă împărtșirei vechiă în 3 triburi.

Se vede, că autorulă a intenționată să scrie tôte numele și numirile străine în forma loră originală. N'a remasă însă consecuentă. Și acêsta e o scădere în ună manuală de școlă. Astfelă de esemplă se scrie: Korintus (pag. 26) și Korinth

(pag. 24, 26) Peloponnesos (p. 26) și Peloponnes (p. 26), Pindus (26) și Pindus (26), Tyranos (40) și Tyranis (48), Bosporus (41) și Bosfor (48), Karthago (101), Karthagine (102) ș. a.

Limba e bună și ușoară; ici colea însă și de excepționată. Astfel d. s. „Apa lui (a Nilului) înlocuesce plóia, și noroiul rămasă în urmă-i e celū mai bunū „*nutrețū pământului*“, în locū de „*îngrășare* (pag. 2)“. Poporulū desbinatū astfelū în mai multe seminții (pag. 28) în locū de *împărțitū*. „Întregū poporulū Atticei era împărțitū în 4 seminții“ (phile)“ (pag. 82) în locū de *clase*. „*Drugī de fěrū*“ în locū de „rude de ferū“ ș. a. Totū din acéstă dinastie a ziditū Amenemha III laculū Moeris și minunatulū palatū cunoscutū sub numele de Labyrinth,“ (pag. 8) vrëndū să dīcă: Totū din acéstă dinastiā a fostū Amenemha III (e vorba de regī Egiptenilorū din dinast. XII), carele a ziditū laculū. „Impoporarea Italiei s'a întêmplatū din spre Nord spre Sud. Astfelū cei mai vechī locuitorī ai pământului sūntū cei dela Sud.“ E greu de a afla din aceste două dīcerī, cum devinū cei dela sud locuitorīi cei mai vechī ai Italiei.

Adiustarea cărțī e bună.

Resumândū acumū observările critice, constatū: cartea din cestiune în partea sa principală — alegerea și întocmirea materialului istoricū — e fórte bună, prelucrarea specială însă a materialului mai e însoțită și de scăderi. Scăderile însă sūntū neînsemnate în comparație cu partea sa bună, și la o eventuală nouă ediție se potū îndrepta. O recomandū cu căldură pentru de a fi folosită în școlele nóstre medii.

Dr. Iosifū Blaga.

NAVIGABILITATEA OLTULUI.

Stările economice, în carī se află unū poporū, ba gradulū seū de cultură în generalū, se póte cunósce cu destulă siguranță din stadiulū, în care aū ajunsū mijlócele sale de comunicație; căci ce sūntū aceste altceva, decâtū urmări și totodată și condițiunii ale civilisațiunei? Popórele selbatice nu aū drumuri și șosele, dar nici nu le cunoscū lipsa, pentrucă la ele tre-

buintă de a comunica în depărtări nu există. Popóarele, cari înaintează, 'și acoperă țera cu o desă rețea de drumuri, pe uscat și pe apă; popóarele în decădiță negligă drumurile existente și nu zidescú altele nóue.

Cele mai simple și din acea causă mai însemnate drumuri, ce însași natura ni le arată, suntu ríurile. Mai ántáiú întreținerea unui drumú de apă este mai puțin costisitóre, apoi mediile de transportú suntu simple și ușorú de construitú, punerea lorú în mișcare, în urma fricțiunei minimale, reclamă mai puțină forță mobilisátóre, decâtú același lucru pe șosele séú și drumuri de ferú; și tóte aceste conlucră, pentru a timbra transportulú pe apă ca mai eftinú și mai comodú.

Acéstă cunoscință a condusú popóarele civilisate din anticitate la desvoltarea comunicațiunei pe apă. Navigațiunea pe ríuri și canaluri era în flóre la Chinesii, Egypteni și la Romani; în evulú mediu escelaú pe acestú terenú Hollandesii și republicele italiene; áú urmatú în timpulú mai nóú Francia, Anglia, America septentrională, apoi Germania, în fine Austria. Dar noi cei din „felix Hungaria“ și Transilvania unde ne aflămú? S'a lucratú și aci, dar Transilvania în specialú sigurú nici în punctulú acesta nu a pututú progresa. Adevératú că pe Mureș și Someș umblă plute și luntri, dar preste stadiile copiláriei nu áú trecutú navigațiunea pe aceste ríuri. De totú ánderetú a rémasú însé Oltulú, care ne leagă directú cu Dunărea, o împregiurare de cea mai mare ámporantă. Unele greutăți oferite de terenulú, prin care Oltulú și-a opugnatú calea sa, în deosebii unde linia Carpațilorú a fostú spartă de irrisistibila tendință de mulți seculi a ríului de a ájunge iar la mare, ce lui i-a datú nascere, aceste greutăți, analóge celorú dela Pórtá de ferú a Dunărei, áú făcutú, că acestú drumú naturalú pán' acumú n'a fostú întrebuințatú.

Dar tehnica modernă nu cunósce impedimente. Stâncile, ce oferú navigațiunei impedimente, se aruncă în aerú; apele unde își ímprásceá undele pe terene late, devenindú astfelú prea puținú afunde, se sílescú prin ziduri longitudinale a

întra în noul drum, prescris de inginer, și eată, același riu, ce până aci amenința cu moarte pe cutezătorul luntraș, acum poartă cu indulgență bunurile omenesci, încredințate lui, a le transporta din un loc la altul.

Idea de a face Oltul navigabil nu e nouă. Ba chiar și în una din adunările generale ale Asociațiunii noastre transilvane, și anume la 16/28 August 1889 în Făgărașu dl Dr. Maior profesor la Bucuresci (Feresreu) a atins chestia acasta prin puține cuvinte, arătându cum noi Românii am putea trage frumoase folose din navigabilizarea riuului amintit.

Mai mult decât noi înses s'au ocupat confratii nostri Sasi de bunăstarea materială a neamului lor. Este cunoscut, că linia drumului de feru Sibiu — Turnul-roșu, care în scurt timp va fi terminată, mai cu seamă prin silințele lor a fost pusă în lucrare. Și vedem, că și prin spriginirea proiectului navigabilizării Oltului caută legături cu România, și ascéptă dela regularea lui un dublu avantaj, și adică: cucerirea unui nou loc de consum pentru produsele lor industriale, și apoi rădicarea Sibiului. Deja înainte cu 6 ani unul dintre cei mai distinși ai lor bărbați, Dr. Carol Wolff, actualul director al bancei „Sparcassa“ din Sibiu, a fost publicat o broșură, în care analiza navigabilizarea Oltului ¹⁾, fără a afla însă doritul răsnet nici chiar la conaționalii sei. Altcum stăm astăzi!

Inginerul Nicolau de Marcovici din Viena a primit dela guvernul unguresc și român preconcensiunea navigabilizării Oltului. Ba cel dintâiu i-a asigurat cam deodată și 1500 fl. și ajutorare la compunerea hartei și facerea proiectelor privitoare la regularea și navigabilizarea riuului din partea inginerilor de stat. Doi ingineri militari au fost oferiți și de către guvernul român, spre a spriginii lucrarea dlui de Marcovici. În 6 Martie a. c. acest domn, însoțit de un trimis al guvernului unguresc și luntraș de lipsă,

¹⁾ „Aktenmässige Darstellung der Geschichte der Altschiffahrt“.

să imbarcà într'o luntre de feră în Făgărașu și o apucà la vale, — o călătorie de explorare a văii Oltului; la locuri potrivite a cercetată profilele, a măsurată iuțela apei curgătore și a rădicată unele cuote de nivelu mai însemnate. La Turnul-roșu sè asocià expedițiunei și trimisulă guvernulă română. Se dice în specială, că actualulă ministru ală lucrărilor publice din Romănia dlă Olanescu ară favorisa fôrte multă proiectulă aducerei Oltului în stare navigabilă. După o călătoriă fôrte obositore de 13 zile, la 19 Martie inginerulă Marcovici ajunse la Turnulă-Măgurele, loculă unde Oltulă întră în Dunăre. Basatū pe măsurările făcute, verdictulă conducătorulă expedițiunei sună astfel: „Nu se află în tótă Austro-Ungaria unū rîu mai mulțemitorū decâtū Oltulă. Delăturândū petrile și vadrurile, spărgendū stânca ce se află la loculă Cozia în rîu, acum deja, fără regulare mai radicală, ai putea circula cu vase; și e neesplicabilă, cumū unū rîu așa minunatū din punctū de vedere ală economiei naționale și ală frumseței naturale a potutū fi negles până într'atâta“.

Acum dar fiindū convinși, că regularea Oltului nu ofere multe pedeci lucrărilor tehnice, sè pôte deci efeptui cu jertfe materiale moderate, sè facemū unū pasū mai departe și sè ne întrebămū: Oltulă mai fost'a elū navigatū? Sântū condițiunile tehnice, finanțiale și comerciale de atare natură, ca ele se facă posibilă și rentabilă regularea Oltului?

La răspunderea întrebăriloră acestora vomū urma în generală unei prelegeri ținute în Decembre 1891 de deja numitulă Dr. Wolff în localulă dela „Bürger- und Gewerbeverein“ din Sibiiū.

Prima scire despre navigarea pe Oltū o avemū de acum aprópe 700 anī, cândū regele Andreiu II. a datū ordulă cavaleriloră germani dreptulă de a ținé șese corăbiī pe Oltū. Ca sè nu facemū însè prea multă istoriă, trecemū camū 600 de anī după datulă amintitū mai susū. La 1784 marele comerciantū Pürker din Sibiiū mergea cu corăbiile sale, încărcate cu feră și produse ale industriei transilvane, pe Oltū

la vale, apoi până la Galați și la Marea-negră. La 1788 administrația militară, care avea să îngrijescă cu proviantă armata generalului austriac Prințipe Coburg, aflătoare pe atunci în Muntenia și portându răsboiul în contra Turcilor, transportă preste 7000 măji victuale, nutrețu și lemne de focu dela Turnul-roșu pe Oltu la vale. Spre scopul acesta au fostu întrebuințate 80 corăbii, mai mari și mai mici. Transportul era foarte multu îngreunatu prin împregiurarea, că afară de mărfuri corăbiile trebuiau se iee cu sine totdeauna și pe ómenii, cari după plutirea la vale trebuiau să tragă corăbiile cu multă greutate iar până la Turnul-roșu, unde de noú erau încărcate și espedate. După pacea dela Sistova (1791) navigațiunea pe Oltu, celú puținú ce privesce linia Turnul-roșu-Rimnicu, locurile cele mai periculóse, căđu iar în letargiă.

Dar idea navigațiunei pe Oltu totuși eși iar la iveală, formându-se la 1837 în Sibiiú o societate de 8 bărbați (între aceștia și 2 Români: avocatulú Georgiu de Aronú și comerciantulú Nicolaú de Guma), cari spre scopulú acesta adunară 4000 fl. Doue corăbii, încărcate cu câte 150, resp. 250 măji de șine de ferú erarialú ardelenescú, plecară sub conducerea inginerulú Schuster în Septembrie alú aceluí anú dela Turnul-roșu spre Rimnicu. Pe lângă tóte împedimentele, ce oferú stâncile dela mănăstirile Cornet și Cozia, drumulú la vale reeși foarte mulțemitorú; dar și de astădată transportulú vaselorú în contra curentulú ríului, dela Rimnicu până la granițá ardelenescă, atáta muncă reclamă, încátú 10, 15, ba la locuri mai grele și 30 de ómenii erau necesari, pentru a le trage pe ríu însusú.

Cu nebăgarea în sémă a împregiurării din urmă se constituí 1838 totú aici o societate pe acțií, cu scopulú de a naviga Oltulú. Capitalulú a fostú preliminarú pe 50,000 fl. subscripțií însé nu s'au făcutú fără de 20,700 fl. Cu acestia se începú întreprinderea. Corabia primă, încărcatá cu 50,000 măji șine de ferú, cu produse ale industriei textile, și cu

marfă de funar, cismar ș. a. plecă, iar sub conducerea inginerului Schuster și a comerciantului grecu Constantinu Dem. Stefanie, la 2 Iun. 1839, dela Turnul-roșu și ajunse în 48 ore de drum la gura Oltului. Unu altu vas fu espedatu la 1840 cu feru și alte mărfuri la tîrgul dela Riurenî din josu de Rîmnicu. Fiindu capitalul societății cu multu prea micu pentru a lucra cu câstigu, ea se dissolvă, după o esistență de 4 ani, la 1842. Causa principală a nerentărei era greutatea de a aduce vasele iar la Turnul-roșu; e ușor de înțelesu, că era imposibilu a rumpe o sumă ore-care din capitalu, spre a regula cursul rîului.

Și nici nu se pôte accepta acêsta dela o societate privată. Regularea unu rîu se ține de acele lucrări *publice*, la carî, din cauza fructificărei prea micî a capitaleloru investite în întreprindere, persone private numai cu greu se voru angaja. Da, după ce rîul va fi făcutu navigabilu, atunci siguru că capitalul privatu va căuta investițiune în întreținerea comunicațiunei pe noulu drum de apă. Privim dar de o lucrare publică navigabilizarea Oltului, și nimenî altcineva nu va fi în stare a o efectui, decâtu cele doue state, interesate în causă, România și Ungaria ¹⁾. Interesul din partea ambelor pare-că nu lipsesce, cea mai bună dovadă e spriginirea din partea lor a călătoriei de explorare a inginerului Marcovici. Una condiție este dar *conlucrarea* ambelor state, cealaltă totu atât de importantă: *încetarea războiului vamal*, ce este între ele. Fără de aceste două ori-ce lucrare aru deveni ilusoriă.

Principalul impedimentu alu navigațiunei pe Oltu, după cumu amu văcutu mai susu, afară de stâncile dela Cozia, Cornetu și Clopotu și unele locuri prea puțin afunde, este rezistența, ce

---

¹⁾ Acestu punctu de vedere îl combate inginerul Petru Iosif Frank în scrierea sa: *Gegenwart und Zukunft der Siebenbürger Sachsen*. Sibiu 1892. Frank dîce: Ce privesce navigabilizarea Oltului, noi stăm totu la începutul începutului, și acceptăm ca altul, adică guvernul — se ne deschidă acelu drum de apă, care *nou* ne trebuie în prima linie și prin urmare *noi* înșine (Sasi) aru trebui să-lu punem în lucrare.

riulă pune în calea vaseloră, cari mergă la deală. A întrebunța ca motoră, ómenă cari mergendă ei înșiși pe uscattă tragă de funiă corăbiile după sine, acésta reclamă spese nesuportabile. A întrebunța spre acéstă scopă motore animalice iar nu să rentéză, căci animalului trebuie să'i faci drumă, pe care să mérgă, și acesta iar costă parale. Vapóre cu rôte (Raddampfer, bateau à roues) și vapóre cu șurubu (Schraubendampfer, vapeur à hélice) parte pentru repeđiciunea contracurentului, parte pentru afunđimea mică a apeă, aici nu ară fi aplicabile.

Se formulă decă de sine întrebarea: există ună mijlocă potrivită, prin care corăbiile potă lucra cu succesă în contracurentului apeă?

O. Boiu.

(Va urma)

DELA ACADEMIA ROMÂNĂ.

Din prețioșele lucrări, ce le-a publicată Academia Română în timpulă din urmă, însemnămă:

1. *Documente privitoare la istoria Româniloră*, culese de Eudoxiu de Hurmuzachi; Volumă II, partea III, 1510—1530. Cu ună apendice de documente slavone 1510—1527. Bucuresci 1892. Cele mai multe în limba latină, unele în cea română, maghiară, germană, italiană, cu totulă 453 documente istorice; la acestea se adaugă 9 documente în limba slavonă. Cu totulă dar 462 documente.

2. *Dto, suplementă I*, volumulă 4, 1802—1849. Cu portretulă lui Michail Sturdza Voevod. Cu ună adausă de documente, adunate, coordonate și publicate de D. A. Sturdza, D. C. Sturdza și Oct. Lugosană. Bucuresci 1891. Cuprinde preste totă 415 documente.

3. *Analele Academiei Române Seria II*, tomulă XIII, 1890/91. Partea administrativă și desbaterile. Bucuresci 1892.

Etymologicum magnum Romaniae. Dicționarulă limbei istorice și poporane a Româniloră, lucrată după dorința și cu cheltuielă M. S. Regelă Carolă I. sub auspiciile Academiei Române de B. Petriceicu-Hașdeu, membru ală Academiei Române etc. Tomulă II. Fascióra IV. Bucuresci, stabilimentulă grafică I. V. Soceă 1892. Cu fascióra acésta se termină litera A.

DIN CRONICA LUNARĂ.

Tóte sinódele eparchiale ale Metropoliei gr. or. române au hotărîtu representațiunii în cauza unui nou proiectu de lege relativu la școale, salare, cauze disciplinare învățătoresci etc. Totu asemenea clerulu înaltu gr. cat.

Sfințirea bisericei ortod. române din Paris s'a făcutu din partea P. S. Arhiereulu Inocențiu, Vicariulu metropolii din Bucuresci, cu solenitatea cuvenită, Duminecă la 31 Maiu st. v.

Averea fundațiunei culturale și umanitare Emanuilu Gojdu a fostu la finea anulu 1891 de 1,354,490 fl. v. a.

Dómnele din Bucovina au deschisu cu frumósă solenitate unu cursu anumitu pentru limba română menitu pentru fetițele române, și anume în localitățile „Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina“.

Institutele române de creditu și economi din țeră au votatu în adunările lorú generale sume considerabile pentru cultura poporulu nostru.

Iubileulu de 25 ani alu „Convorbirilorú literare“. La 1 Martiu distinsa revistă literară a plinitu 25 ani ai esistenței sale. Numérulu jubilaru a apărutú în formă frumósă atâtú după cuprinsu câtú și după exterioru. Salutămú cu bucuriă acestú plăcutú evenimentú, și dorimú din inimă, ca stimata fóie să continue și în alú 2-lea alú seu pãtraru de seculú activitatea sa mănósă de până aci.

Distincțiunú literare a primitu unu însemnatu numérú de literați din România, din cari amintimú pre dni: Nicolaú Mandrea, T. Frâncu, precum și pre violoncelistulu Dinicu.

Pentru monumentulu lui Vasile Alexandri, ce se va rădica la Iași, regele Carolú a dăruitú 5000 lei.

Poetulu Gregoriu Alexandrescu se pregătesce unu monumentu în orașulu seu natalú Têrgoviște.

Dómna Maria Scarlato, vèduva avocatulu Lazarú Scarlato din Timișóra, a lăsatú la mórtea sa o fundațiune de vre-o 60,000 fl. pentru scopuri culturale, și anume stipendii pentru tinerimea studiósă română și sêrbă.

Premii literare. Regele Carolú alú României a oferitu unu premiu pe 1000 lei pentru dicționarulu geograficu alú județulu Suceava, prințulu Ferdinandu 1000 lei pentru alú județulu Dolju, și ministrulu A. Láhovany 500 lei pentru alú județulu Vâlcea.

Văduva *Ecaterina Tismonariu* născ. *Popescu* din comuna *Dognecea* (Bănatu) îndată după înmormântarea soțului seu *Costa Tismonariu*, forestieru, a făcutu o fundațiune de 10,000 fl. pentru ajutorarea tinerilor români gr. or. dela scôle medie și superiôre.

Dlă *Alexandru Lebu*, proprietarū în Sibiu, a donatū bisericeii (gr. or.) din comuna sa natală *Cacova-Seliștei* casa sea din acea comună cu tôte superedificatele, grădină etc., în valôre celū puținū de 6000 fl. pentru scôlă confesională, locuință învețătorască și grădină scolară.

„*Societatea dômnelorū române din Bucovina*“ lucrăză neobositū la înființarea de filiale în țeră, cari urmărescū aceeași nobilă țintă: luminarea poporului. Aceeași conlucră cu curatoriele museului țerei la arangiarea unei *esposițiunii de covore* și alți articuli ai industriei de casă, prin cari aū escelatū femeile române din Bucovina și la esposițiunea agronomică-forestieră universală din Viena la anulū 1890. (A se vedé „*Industria de casă română la esposițiunea din Viena*“ în Nr. 1 alū acestei foi).

Episcopulū Melchisedecū, născutū la 15 Februarie 1823, fostū Episcopū alū eparchiei Dunărei de josū, apoi alū eparchiei Romanului, membru alū Academiei Române, distinsū cu mai multe orduri ale României și Rusiei, bărbatū eruditū și scriitorū fecundū și escelentū, unulū din primii membrii ai clerului românū, a încetatū din viață în 16/28 Maiū, a. c. fiindū în etate de 69 ani. Ultima lucrare i-a fostū a subscire de pe patulū morții adresa, ce o trămise Academia membrului seu *Georgiū Barițiu* la aniversarea 80-a vieței; ear ultima disposițiune i-a fostū unū actū de filantropie, lăsândū casa sea din Romanū institutū pentru copii seraci, ear Academiei tôte prețioasa sa bibliotecă, precum și 20,000 lei. Fiă-i țerina ușoră și memoria cu laudă!

BIBLIOGRAFIĂ.

Din scrierile întrate amintimū:

Dela Academia ungară. *Vogul népköltési gyűjtemény.* Tomu I. și II. Budapesta 1892.

Întroducere în sciințele comerciale în usulū scôlelorū comerciale și pentru studiulū particularū, de *A. Vlaicu* și *I. C. Panțu*, profesori la scôla comercială. Brașovū 1892.

Scrieri pentru poporū, compuse de *Iuliu Groșșoreanū*, învețatorū, Aradū 1891.

- Pavelŭ Cătana.** Traducere din limba cechă, de profesorulŭ de limba și literatura română în Praga *Dr. I. U. Iarnik*. Brașovŭ 1891.
- Boletinŭ del instituto geografico argentino.** Buenos-Aires 1891. Cu o mare chartă topografică a țerei de focŭ (Terra del fuego), compusă de inginerulŭ *Popper*, cetățenŭ românŭ, care la o mulțime de ținuturi li-a și datŭ nume române, d. e. Cordilera Carlos de Romania, Rio Carmen Sylva, Sierra Carmen Sylva etc.
- Manualŭ de gimnastică.** Cu numeroase ilustrațiuni. Pentru școlele populare, de *Ioanŭ N. Prodan*, profes. de gimnastică. Brașovŭ 1892.
- Costin Miron.** Tanulmány a román irodalom — történet köréből. Irta Oprișa Pál (Dissertațiune la promoțiunea scriitorului întru doctorŭ în filosofă). Budapesta 1892.
- Foi nouă.** În *Șiria* ese sub redacțiunea dluî *T. Voniga* o fôia economico-socială „*Gazeta Economului*“; prețulŭ: pe unŭ anŭ 5 fl. $\frac{1}{2}$ anŭ 2 fl. 50 cr., $\frac{1}{4}$ anŭ 1 fl. 30 cr. — „*Sunete și resunete*“, fôia beletristică cu ilustrațiuni; ese în Viena sub redacțiunea Dlorŭ *Romulŭ Z. Boiu* și *Corneliu Roșescu*, cu conlucrarea unui grupŭ de junî studiosi. Prețulŭ anualŭ 6 fl.
- Epistole cătră unŭ preotŭ tînărŭ**, traduse de membrii societății „In. M. Clainu“ după Aloisiu Melcher. Partea II. Gherla 1892.

PARTEA OFICIALĂ.

Nr. 124/1892.

Procesŭ verbalŭ

alŭ comitetului Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului românŭ, luatŭ în ședința dela 14 Maiŭ n. 1892.

Președinte: G. Barițŭ. Membrii prezenți: Dr. II. Puscariu, vice-preș. Ioanŭ Hannia, I. V. Russu, P. Cosma, I. St. Șuluțŭ, I. Papiu, Z. Boiu, I. G. Popŭ, Ioanŭ Crețu, Nicanorŭ Frateșŭ, controlorŭ. N. Toganŭ, bibliotecarŭ.

Secretarŭ: Dr. I. Crișianŭ.

Nr. 44. Secretarulŭ II. referă asupra cererilorŭ întrate la concursulŭ pentru două stipendii, publicate cu datulŭ 19 Decembre 1891 sub Nr. 485/1892, anumitŭ:

a) La stipendiulŭ de 500 fl. v. a. menitŭ pentru tineri, cari vorŭ să'și câștige cualificațiunea specială pentru școlele civile, aŭ reflectatŭ trei tineri: unŭ studentŭ de clasa VIII gimnasială, unŭ studentŭ de teologie în cursulŭ din urmă și unŭ studentŭ de

universitate, anul II, și nici unul din ei nu întrunesc pe deplin condițiunile din concurs, neputându nici unul dovedi, că pelângă limba română și maghiară, cunosc perfect și limba germană, atât în vorbire cât și în scriere;

b) la stipendiul al doilea de fl. 500 v. a., merit pentru tinere se tineri, cari doresc a se perfecționa în vre-un conservatoriu, spre a putea provede musica instrumentală (clavir) la o școlă civilă de fete, s'au prezentat 9 concurenți; dintre acești 9 concurenți, 6 nu au putut veni în combinațiune, fiind că parte li-a lipsit pregătirea recerută pentru arta musicei instrumentale, parte li-a lipsit deprinderea recerută pe pian (clavir), ocupându-se până acum mai ales cu violina, respective cu cantul; dintre cei 3 concurenți, la cari s'a putut reflecta, s'a arătat, pe basa testimoniilor dela bărbați de specialitate, a avé pregătirea cea mai corăspundătoare și deprinderea recerută d-șora Alexandrina Cunțan din Sibii, care, pe basa cunoscințelor sale musicale, va putea fi primită eventual într'un curs superior al conservatoriului (Exh. Nr. 46, 58, 64, 68, 73, 80, 83, 87, 91, 95, 96 și 105 din 1892).

În vederea celor constatate, pe basa documentelor subșter-nute, comitetul decide:

a) stipendiul de 500 fl. v. a. merit pentru tineri, cari vor să-și câștige calificațiunea specială pentru școlele civile, nefruntându concurenții toate condițiunile din concurs, nu se confere acum, avându a se publica concurs nou;

b) stipendiul al doilea de fl. 500 se confere prin votare cu ședule, cu 9 voturi contra unui vot, pe 3 ani eventual pentru un timp mai scurt, fiind primită într'un curs mai superior spre a termina mai curând și a coresponde așteptării prevădute în concurs, d-șorei Alexandrina Cunțan din Sibii; stipendiul se va libera cu începerea anului scol. viitor, în rate 3-lunare anticipative.

Nr. 45. Representantele Asociațiunei în procesul intentat contra d-lui Septimi Albin, ca fost director al școlii civile de fete, pentru subșternerea rațiociniilor pe anul scolar 1887/8, dl advocat Altrichter din Sibii, prin hârtia dto 2 Aprilie a c. încunoscinteză comitetul, că tribunalul reg. din Sibii, prin sentința din 3 Martie a. c. de sub Nr. 1222, a judecat pe dl Albin, ca în termin de 15 zile să respundă Asociațiunei 1842 fl. 71 cr. capital, interese de 6% dela 13 Novembre 1891 și 31 fl. 35 cr. spese procesuale, și că sentința numită, nefiind recurată, a ajuns în

valóre de dreptú; reprezentantele întrébă sě esopereze, séu nu, efeptuirea execuțiunei?

— Comitetulú, luándú cunoscință de cele raportate de reprezentantele seú, dlú Altrichter, flú însărcinéză pe acesta sě exopereze efeptuirea execuțiunei contra dlú Septimiu Albini.

Nr. 46. Comisiunea administrativă a comitatului Sibiiului prin hârtia dto 11 Aprilie a. c. Nr. 370/1892, încunoscințéză comitetulú, că înaltulú ministeriu regescú de culte și instrucțiune publică, prin resoluțiunea dto 28 Martie a. c. Nr. 47954/1891, a binevoitú a învesti școla civilă de fete susținută de Asociațiunea transilvană cu dreptulú de publicitate, întocmai ca pe școlele cu caracterú publicú, autorisate a da testimoniú scolastice oficióse. (Ex. Nr. 115/1892.)

— Spre plăcută sciință și publicare în fóia „Transilvania“.

Nr. 47. Direcțiunea școlei civile de fete a Asociațiunei transilvane, prin hârtia dto 14 Maiu a. c. Nr. 121, subșterne spre revisiune protocolulú corpului didacticú dela 10 Maiú a. c.

Din protocolulú subșternutú se vede:

a) că diligența, sporulú și purtarea morală a elevelorú școlei în decursulú lunei Aprile aú fostú deplinú mulțemitóre, ear mersulú învțământului în decursulú aceluiași timpú a fostú normalú;

b) că se va ținé și anulú acesta maialú, remânéndú a se fixa timpulú ținerei prin direcțiunea scolară;

c) că esamenele publice de finea anulú scol. curentú (1891/92) se vorú ținé în 27 și 28 Iuniu st. n. după următorulú programú:

1. În 27 Iuniú n.

a) Înainte de amédži:

Dela 8—9 Religiunea cu tóte elevele;

„ 9—10¹/₂ Limba română cu clasa IV;

„ 10¹/₂—11¹/₂ Istoria universală cu clasa II;

„ 11¹/₂—12 Istoria patriei cu clasa IV;

b) După amédži:

„ 3—3³/₄ Chemia cu clasa III;

„ 3³/₄—4¹/₂ Istoria naturală cu clasa I.;

„ 4¹/₂—5¹/₂ Limba franceză cu tóte elevele.

În 28 Iunie n.

a) Înainte de amédži:

„ 8—8³/₄ Limba germană cu clasa IV.;

„ 8³/₄—9¹/₂ Aritmetica cu clasa II.;

- Dela $9\frac{1}{2}$ —10 Geografia cu clasa III.;
 „ 10—11 Limba maghiară cu clasa III.;
 „ 11— $11\frac{1}{2}$ Fizica cu clasa IV.;
 „ $11\frac{1}{2}$ —12 Geografia cu clasa I.

b) După améđi:

- „ 3—4 Musica instrumentală;
 „ 4—5 Declamațiunii și musica vocală;
 „ 5—6 Gimnastică;

În 29 Iunie n.

La órele 11 încheierea solemnă a anului școlastic și distribuirea atestatelor;

d) că la cererea direcțiunei școlare, dlă P. Cosma, directorul ală institutului „Albina“, a datú șcólei Asociațiunei din colecta întreprinsă de dănsulú pentru scopuri culturale 500 fl. pentru întreținerea internatului și 300 fl. pentru procurarea mijlócelorú necesare de învățămăntú. (Ex. Nr. 123/1892).

— Cuprinsulú protocolului se ia cu aprobare la cunoscință.

Nr. 48. Direcțiunea institutului de creditú și economii „Albina“ din Sibiiú prin hârtia dto 8 Aprile a. c. Nr. 3845 încunoscintéază pe comitetú, că adunarea generală a acționarilorú numitulú institutú ținută la 29 Martie a. c. a votatú Asociațiunei transilvane din cuota destinată pentru scopuri de binefacere suma de 500 fl. pentru crearea de 10 stipendii à 50 fl. pentru eleve de ale internatului împreună cu șcóla civilă de fete a Asociațiunei. (Ex. Nr. 102/1892).

— Cu mulțemită spre sciință. Pentru conferirea stipendiilorú se va publica concursú la timpulú seú.

Nr. 49. Reprezentantele Asociațiunei în cauza lăsămăntului după fericitulú Avramú Iancú, dlă avocatú B. P. Harșianú, prin hârtia dto 18 Aprile a. c. raportéază, că prin sentința oficiului cãrții funduare din Abrud dto 29 Aprile 1891 sub Nr. 1445/1890 s'a efeptuitú rectificarea cerută a protocólorulú cãrții funduare a comunei Vidra de susú (Nr. 8 și 10) și a comunei Vidra de josú; (Nr. 817), s'a respinsú însă cererea relativă la plătirea prin partea contrară a speselorú făcute cu identificarea realitățilorú în sumă de 106 fl. 30 cr., sistându-se în același timpú speșele procesuale în sumă de 58 fl. 50 cr. v. a.; că la apelațiunea făcută, tabla reg. prin sentința dto 11 Martiu a. c. Nr. 436 a condamnatú pe partea contrară la plătirea speselorú procesuale, nu însă și la plătirea speselorú făcute cu identificarea realitățilorú; reprezentantele întrébă,

dacă comitetul voesce a se apela în privința speselor de identificare la a 3-a instanță? (Ex. Nr. 106/1892).

— Ne vrîndu a mărgini pe dlă avocată în acțiunea sa, comitetul îi dă voiă a proceda după cum va crede dînsul măi bine.

Nr. 50. Direcțiunea scôlei civile de fete a Asociațiunei prin hîrtia dto 5 Aprile a. c. Nr. 79 notifică comitetul, că în deosebă lucrările de tîmplărită dela edificiul scôlei reclamă o reparare din temeiu, și că e neapărată de lipsă, a se dispune văruirea odăilor (afară de unele dormitoare), apoi văruirea respective colorarea coridórelor. (Ex. Nr. 99/1892).

— Economul Asociațiunei, cassarulă G. Candrea, se însărcinéză, a subșterne în cea măi de aprópe ședință a comitetulă consemnarea reparaturilor, ce sîntă a se întroduce la edificiul scôlei dimpreună cu ună preliminară ală speseloră recerute, pentru ca îndată după încheierea anului școlastică să se pótă dispune cele de lipsă.

Nr. 51. În vederea, că localitățile destinate ađi pentru cancelaria comitetulă Asociațiunei sîntă nesuficiente, măi alesă pentru-că nu măi încapă dulapurile de lipsă pentru adăpostirea bibliotecei, care se măresce ană de ană în modă considerabilă, măi vîrtosă prin donațiună ce se facă în numără de măi multe sute de cărți; preste acésta lipsesce cu totulă și ună cabinetă (chiliă) de lectură, a căruă necesitate se presupune la oră-ce societate destinată a cultiva sciințele și literatura, precum și a conserva produse de ale arteloră frumóse, precum: pictura, sculptura ș. a.

— Comitetulă decide: Pentru cancelaria Asociațiunei transilvane se destinéză pentru viitoră, cu începere dela 1 Octobree a. c., localitățile din pârterre, partea stîngă a casei Asociațiunei, care de presentă sîntă date în chiriă dlui capitană c. și r. în pensiune P. Lucuța. Economul Asociațiunei, dlă cassară G. Candrea, se însărcinéză, a abđice pentru 1 Octobree a. c. cuartirulă dlui capitană Lucuța, ear localitățile folosite actualminte ca cancelariă ale închiria cu acelașă termină (1 Octobree a. c.)

Nr. 52. Arangiatoră exosițiunei de musică și teatru, ce s'a deschisă în luna curentă în Viena, ceră a se trimite pentru așa numitulă „Fremdensalon“, ce 'laă instituită, câte 2, eventuală măi multe esemplare din numeră din lunile Maiă — Septembree a. c. a fôei „Transilvania“. (Exh. Nr. 114/1892).

— S'a dispusă trimiterea de câte 2 esemplare din numeră ceruți ai fôei „Transilvania“ la adresa: „Fremdensalon“ în Viena.

Nr. 53. Dlă Paulă Olteană, învățătoră în Hațegă, trimite spre publicare în „Transilvania“ operatulă sêu intitulatã „Schită monografică a opidului Hațegă,“ cetitã în adunarea generală a Asociațiunei din Hațegă (1891). (Ex. Nr. 121/1892).

— Se transpune redacțiunei fôei „Transilvania“ spre eventuală publicare.

Nr. 54. Societatea „Transilvania“ din Bucuresci, prin hârtia dto 11 Martie a. c. Nr. 7 trimite suma de fl. 200 c. v. a., pentru elevii meseriași susținuți de dënса, pe timpulă dela 1 Aprile până la 1 Octobree a. c. (Exh. Nr. 109/1892).

— Se adeverece primirea sumei de 200 fl. v. a. care a întrai la cassa Asociațiunei și s'a contatã în regulă.

Sibiũ, d. u. s.

Georgiu Barițiu m. p.,
președinte.

Dr. Ioană Crișiană m. p.,
secretarã II.

Verificarea acestui procesũ verbalũ se încrede d-lorũ:
Z. Boiu, Ioană Papiu, Ioană Crețu.

S'a cetitũ și verificatũ. Sibiũ, în 19 Maiũ 1892.

Zacharia Boiu m. p.

Ioană Papiu m. p.

Ioană Crețu m. p.

Nr. 129/1892.

Procesũ verbalũ

alũ comitetului Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului românũ, luatũ în ședința extraordinară dela 21 Maiũ st. n. 1892.

Președinte: **Dr. Il. Pușcariũ**, vice-președinte. Membrii prezenți: **Ioană Hannia, Zacharia Boiu, I. St. Șuluțu, Nicanorũ Frateșu, I. V. Russu, Ioană Papiu, I. G. Popũ, Leontinũ Simonescu, Gherasimũ Candrea cassarũ, Nicolău Toganũ bibliotecarũ.**

Secretarũ: **Dr. I. Crișianũ.**

Nr. 55. Vice-președintele Asociațiunei, domnul Dr. Ilarionũ Pușcariũ, mulțemindũ membrilorũ comitetului, pentru-că, la învitarea făcută, s'aũ grăbitũ a se întruni în numără completũ în ședința extraordinară, arată scopulă convocărei acestei ședințe în următóarele :

În 12/24 Maiũ a. c. împlinesce alũ 80-lea anũ alũ etății sale dlă **Georgiu Barițiu**, căruia 'i-a fostũ datũ sê lucreze cu zelũ și

abnegațiune mai multă ca orî-care la înaintarea și prosperarea Asociațiunii transilvane. El d-lu Georgiu Barițiu a stat adevărat în secolul acestei Asociațiunii chiar de la înființarea ei și până în ziua de azi lucrîndu, la începutu în calitate de primu-secretarū, mereu mai alesu la validitatea caracterului ei de reuniune literară-culturală ear mai în urmă și până adî în calitate de președinte alu ei, lucrîndu cu o perseveranță vrednică de admiratū la realizarea scopurilorū, pentru care a fostu creată. În vederea meritelorū și găduite, ce dlū Georgiu Barițiu și le-a căștigatū mai alesu pe terenu culturalū-literarū, dlū vice-președinte învită pe membrii comitetului, a se pronunța decă consimțū, ca și din partea Asociațiunii transilvane să-i-se aducă dlui Georgiu Barițiu, de ziua octogenarā, felicitări durōse și să i-se exprime la acēstă ocaziune recunoștința și meritele literare.

— Comitetulū aderēză cu însuflețire la cele exprimat mai susū și hotărește, a se presenta în modū corporativū în ziua de 12/24 Maiū a. c. sub conducerea dlui vice-președinte Dr. Il. Pușcariu care va ținea și alocuțiunea festivă, în locuința dlui George Barițiu în scopū de a-lū felicita, pentrucă s'a învrednicitū a ajunge odată încoronatā cu cele mai frumoșe merite, precumū numai la pușcariu este datū să ajungā.

Sibiiū d. u. s.

Dr. Ilarionū Pușcariū m. p.
vice-președinte.

Dr. Ioanū Crișanū m. p.
secretarū II.

Verificarea acestui protocolū se încrede dlorū: I. Hannia, Ioanū Russu și Leontinū Simonescu.

S'a cetitū și verificatū. Sibiiū în 1 Iunie 1892.

Ioanū Hannia m. p.

I. V. Russū m. p.

Leontinū Simonescu m. p.

CONSEMNAREA

sumelorū colectate în favorulū scōlei civile de fete a „Asociațiunii transilvane“ prin dlū Partenie Cosma.

Toma Ciora, econ. în Bungardū 3 fl.; N. Oprișca, econ. în Bungardū 1 fl. 50 cr.; Vasilie Bagerdianū, econ. în Fuskut 1 fl.; Florea Bejanița, econ. în Bucușnița 50 cr.; Vich. Curescu, econ. în Bucușnița 1 fl.; Ioanū Lazarū, econ. în Bucușnița 50 cr.; Ioanū Lintū, agentū în Caransebeșū 2 fl. 50 cr.; A. ... proprietarū în Reghinū 7 fl.; D. Pandrea, econ. în Feleag; Vas. Secui, econ. în Săcelū cāte 1 fl.; G. Zachei, econ. în Feleagū 50 fl.; I. Stirbețū, I. Găgău, economi în Feleagū; Toma Cască, econ. în Jaculū-romānū; G. Furdui, econ. în

T. Alexandru Juga, econ. în Dobra; P. Debeleanu, econ. în Carmazanesc; N. Frătă, economu în Calvasser; Nicolau Gliga, parochu în Ripa de sus; Maria Narița, economă în Sohodolu; Ioanu Telea, econ. în Vorumloc câte 1 fl. V. Doroga, parochu în Toraculu-micu 2 fl.; V. Oresanu, parochu în M. S. Iacob; Nicola Șipotu, econ. în Buia câte 1 fl.; Toma Ciogu, econ. în Fofeldea 1 fl. 50 cr.; I. Artindeanu, econ. în Șopteru 2 fl.; Alexandru Albini, economu în Cînted 1 fl.; Isaiia Popa, parochu în Ocna 6 fl. 50 cr.; George Șandoru, propr. în M. Gulesci 2 fl.; Gavrilu Costinu, econ. în M. Uilacu 2 fl.; Nicolae Berebeș, econ. în Radnofaia; Emilia Tilea, proprietară, Șmig; A. S., economă în Sibiu câte 1 fl.; Stefanu Popu, parochu în Mihalț 3 fl.; L. Simonu, proprietaru în Sângeorgiu 1 fl.; I. Lintu, agentu în Caransebeș 8 fl.; D. Romanu, proprietaru în Meleșu 3 fl.; Macsimu Oarga, econ. în Sompatacu; Iul. Triponu, econ. în Toraculu-micu câte 1 fl.; A. F., econ. în Aiudu 1 fl. 50 cr.; Iosifu Cotă, econ. în Boița; Moise Cățineanu, econ. în Ocnița; Petrea Rusu, econ. în Băița câte 1 fl.; Ioanu Rusu, econ. în M. S. Iacobu 50 cr.; Ilie Duvlea, econ. în Sebeșelu; Moise Gura, econ. în Lăpușnicu; Iosifu Marișca, econ. în Vica; Chiva Blaga, economă în Șelcău; I. Ilie Opreșoru, econ. în Ocna; Stefanu Niculescu, econ. în Cornesti câte 1 fl.; Nicolae Crăciunescu, Iacobu Moldovanu, economi în Cornesti câte 50 cr.; Ioanu Sandulescu, econ. în Cornesti 1 fl.; Nuța Bucșa, economă în Felégu 50 cr.; Samoilă Silvestru, econ. în Roșia 1 fl.; I. A., econ. în Sibiu 3 fl.; S. C., econ. în Sibiu 1 fl.

Premiul anonim de doi napoleoni în aur, destinat să se distribuie pentru cel mai frumos costum românesc de femei din Transilvania, se află depus și pentru anul acesta de către donatoru la cancelaria Asociațiunei Transilvane pentru literatura și cultura poporului român în Sibiu. Acelu premiu se depune de patru ani încôce în fie-care an, și în prevederea adunărilor generale, cu care ocaziune s'a dat până acum ca de regulă și câte un bilet, se distribuie de către un juriu compus din câte trei persoane: un bărbat înaintat în etate, un june și o domnișoră. Condiții speciale, pe lângă care se dă acel premiu de onoare, se află publicate în *Transilvania* din anul 1889 Nr. 12. Costumul întregu, alesu dintre porturile cele mai frumoase românesci din Ardealu, nemestecat cu vre-unu altul străinu, are să fiă lucratu de mâinile unei țărănițe, care îl îmbracă și se prezintă cu elu.

Premiul nedistribuitu într'unu an din lipsa de concurenți, pe se lă merite, se va distribuie în anul următoru.

Premiul depus din nou în anul acesta e destinat pentru petrecerea, ce se crede că va urma după adunarea generală dela Ploiești în Augustu a. c.